

Zenélő automata - férfi szent

Ötvösgyűjtemény

Leltári szám:	11254.a-b
Alkotó:	Turriano, Juanelo (1510 - 1585)
Készítés ideje:	1570 - 1580
Készítés helye:	Madrid
Anyag:	hársfa; selyemdamaszt; vas
Technika:	faragott; festett
Méret:	magasság: 41 cm talpátmérő: 14 cm

A szakállas férfiszent feje, keze és lába faragott, finoman modellált, a mechanikus szerkezetet rejtő faváz – mely tulajdonképpen a figura teste – esztergált. A szerkezet vasból, acélból és fából készült, egyes részletek, mint a fejre szegecselt aranyozott glória, sárgarézből. A csengőket harangbronzból öntötték. A muzsikát kiváltó dallamhenger acéltüskékkel kivert fa. Ruházata 18. század végi nyersszínű selyemdamaszt karing és fémszálas szegélyű kék selyemdamaszt palást.

A kulccsal felhúzzható rugós szerkezet a jobb lábfej lenyomásával indítható. Harangjáték kísérete mellett a figura jobb karját vállból mozgatja, a kezében lévő csengettyút rázza. Fejét jobbról balra, majd visszafelé fordítja, szemét és száját mozgatja. A program végén fejet hajt. A programon belül kétszer ismétlődik a muzsika és a mozdulatsor. A dallamhengeren elhelyezkedő üres tüskéjatek arra mutatnak, hogy eredetileg egy, a jelenlegitől eltérő dallam kísérte a figura mozgását. A ma hallható muzsika nem határozható meg pontosan, Ferenczi Ilona zenetörténész inkább világi, semmint egyházi dallamnak véli.

Mindössze két további, a budapesti figurával közel egykorú, imádkozó (ferences) szerzeteseket formázó automata ismert a világon: ezek egyikét a müncheni Deutsches Museum őrzi, a másik a washingtoni Smithsonian Institution – National Museum of American History gyűjteményében található (lásd [itt](#) és [itt](#)). Mechanikus szerkezetüket tekintve mindkettő közeli analógiája a budapesti darabnak, s méretük is közel azonos. Ugyancsak hasonló méretű és szerkezetű a bécsi Kunsthistorisches Museum Kunstkammerében őrzött, Lanton játszó hölgy címen ismert zenélő automata-figura (lásd [itt](#)), melyet Giovanni Torriano / Juanelo Turriano (1510 k. – 1585) 1570 körül készült művének tart a kutatás. Az itáliai származású Turriano előbb V. Károly német-római császár, majd fia, II. Fülöp spanyol király udvari órásmestereként szolgált.

A hasonlóságok okán valószínűsíthető, hogy a washingtoni és a müncheni figura is Turriano műve. A szerkezeti egyezések alapján Maros Donka a budapesti automatát is a spanyol mesternek tulajdonította, okkal feltételezve, hogy a kvalitásos és különleges szobor a spanyol udvar megrendelésére készült.

Az emberi találékonyság már az Ókorban megpróbálta utánózni az élőlények mozgását különféle masinákkal, melyek nagyon nagyok és helyhez kötöttek voltak. Az ilyen kis méretű és könnyen szállítható automaták készítését a kulccsal felhúzzható rugós hajtású óraszerkezet és kiegyenlítő csiga feltalálása tette lehetővé.

A manierizmus és a barokk művészet időszakában az automaták, a mozgó mechanikus figurák értékes darabjai voltak a fejedelmi udvarok gyűjteményeinek. Ezekben az ún. Kunstkammerekben – mintegy mikrokozmoszban – a világ kicsiben jelent meg, s a természet végtelen metamorfózisa, az isteni teremtőerő és az emberi játékos fantázia egyaránt szerepet kapott. Utóbbi különleges megnyilvánulásai a mechanikus játékok, az ember formájú mozgó automaták, mintegy az isteni teremtést imitálva. Az emberiség az ókortól kezdve mindig törekedett a perpetuum mobile megalkotására. A pazar fejedelmi, uralkodói udvarok féltett, egyedi alkotásai mellett a jezsuiták szintén alkalmaztak automatákat, különösen a betlehemes játékoknál, ám más teátrális előadásoknál is. Elképzelhető, hogy ebben az esetben is erről, egy jezsuita szent ábrázolásáról van szó.

Irodalom

- Szerk.: Horváth Hilda, Szilágyi András: *Remekművek az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből.* (Kézirat).

Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2010. - Nr. 26. (téves ltsz.mal) (Dr. Horváth Hilda)

- Szerk.: Pataki Judit: *Az idő sodrában. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek története.* Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2006. - Nr. 111. (Nagy Györgyi)
- King Elizabeth: Clockwork Prayer. A Sixteenth-Century Mechanical Monk. *Blackbird - online journal of literature and the arts*, 1. (2002). 2002.
- Szerk.: Lovag Zsuzsa: *Az Iparművészeti Múzeum. (kézirat).* Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1994. - Nr. SZ/103. (téves ltsz.mal)
- Rácz Jenő, Soós Katalin: Eine Automatenfigur in Budapest. *Zeitschrift für Kunsttechnologie und Konservierung*, 4. (1990). 1990. - 207-214.
- Szerk.: Péter Márta: *Reneszánsz és manierizmus. Az európai iparművészet korszakai.* Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1988. - Nr. 290. (téves ltsz.mal) (Maros Donka Szilvia)

